

tingueren un exemplar del llibre, crescut enmig d'ells, entre vetllades de lectures i carteigs d'estiu. Un dels amics és el que m'acompanyà, em guià es pot dir, per gairebé tot Collsacabra, que ell recorria cada mes, casa per casa, per exigència del seu treball. Per això he dit que era un llibre "caminat". Vaig poder conèixer la contrada fins a l'escó del foc a terra de les cases de pagès i vaig poder sentir dir els noms dels llocs i de les coses als mateixos que hi estaven familiaritzats des de la naixença. I així, si jo havia vingut en aquest altiplà osonenc a fer-hi d'emergència una cura d'aires hi vaig fer, al cap dels

anys, una cura definitiva d'arrelament.

L'elaboració del llibre em va portar també a fer una recollida de diversos escrits al·lusius a la comarca (a la subcomarca, en termes geogràfics més exactes), alguns d'ells poc coneguts aleshores i que em sembla que encara no han estat aprofitats; d'altres són d'escriptors famosos, des de Verdaguer a Miquel Llor. Centrat a Cantonigròs per la meua estada continuada en aquest poble, **El Collsacabra** volia tractar de qualsevol indret de la contrada, i en la mesura que em fou possible crec que ho fa. No hi manca, doncs, tampoc Tavertet, amb l'Avenc i la cinglera,

potser amb menys extensió de la que caldria. Molts aspectes de la vida i dels llocs han canviat des d'aleshores, de quan, en alguna excursió inoblidable, un amic, fa anys desaparegut, l'insigne estiuellant senyor Màrius Anglada, em feia anar a cavall per aquests indrets, amb l'ai al cor per part meua i la seva segura mà al ronsal de la blanca i fidel cavalcadura.

Joan Triadú

LA CARMETA DEL MOLÍ NOU DE RUPIT

El Collsacabra és terra brava, encinglerada, on els arbres disputen el lloc vital al rocam i als esqueis, on els rius i torrents llisquen sobre la roca dura, foradant-la i tallant-la, tot formant saltants i gorgues, on els bancals, feixes i camps, tota la vegetació disputa a la pedra el dret a la naixença. El Cabrerès pedregós, teixit de barrancs i camins recargolats, sempre regat i sempre frescal, amb hiverns llargs i crus, estius humits i plujosos, que el faig verdós ombreja fins a la tardor, quan els arbres posen rovell a les seves fulles, entremig de les llampades vermelloses dels cirerers bords i el groc crema dels freixes, és la terra de la Carmeta del Molí Nou de Rupit, que serà l'heroïna d'aquesta història verídica, que jo he escoltat de la seva pròpia veu (gràcies a Déu, encara viu, al sud de França), i comprovat després per la gent que l'havia coneguda abans que jo.

La pobre Carmeta va venir al món al canvi tràgic de portar la seva mare a l'altre. I hagué d'anar a dida, encara que per poc temps, ja que el seu pare, en Pere del Molí Nou, va maridar-se amb la seva cunyada, la Dolors, germana de la difunta, que va agambar els dos haguts amb la Llúcia i amb els altres nou que van néixer, un per un, i que plegat van salvar el llindar dels vint anys. Vuit mascles i tres femelles, desperts com estels i eixerits com un pèsol. Una dona, la Maria, va

morir de tifus durant la guerra, i dos germans, un a cada banda de la guerra civil. Com semblava estipulat en les famílies prolífiques, un capellà, que va cantar missa pocs dies abans d'esclatar la guerra. Un molí que, encara que tenia més de tres-cents anys, en deien "Nou", en un poble com Rupit, on les moles no molien prou de pressa per donar pa a onze fills, el matrimoni i la tia conca —que vol dir que no li havia sortit partit i romanía soltera... i criada de tota la quitxalla que anava arribant any per altre.

La Carmeta va anar a servir a casa d'uns senyors de Torelló. Es va enamorar d'un vailet fonedor, de la CNT, cosa molt mal vista pels amos de la Carmeta que en feren molt mala propaganda als seus pares quan van voler saber qui era en Ricard.

Però la Carme era del morro fort, i la seva decisió va prevaler per damunt de tots els avisos i recomanacions. Ella es casaria amb en Ricard, encara que fos un revolucionari o un jugador. I s'hi va casar, i encara ho estan, en un poblet petit de França: tenen dos fills casats i vuit néts. I continuen molt feliços i molt enamorats.

L'any 1934, ja casada, vivia a Torelló, ajudant al jornal del seu marit a base de fer feines per les cases i tenint cura de la pròpia, tot esperant el naixement del seu primer fill. El seu germà Joan era a Saragossa fent el servei militar. Aquell matí es trobava al renta-

dor públic rentant la roba de la setmana, al costat d'altres dones, fent anar el picador —i la llençua— com se sol fer als safareigs. Va comentar-se per part d'una de les rentadores el fet que havia vist, el dia abans, com un sergent dels que hi havia a Canongell bufetejava un pobre soldat, i com a cada plantofada el desenquadrava i l'obligava altra vegada a plantar-se en posició de "firmes". La Carmeta, en sentir-ho, pensava en el seu germà Joan que, com hem dit, era a cavalleria a Saragossa. Sentia que li perlejava ven llàgrimes de ràbia als seus ulls. Per un atzar i mala ventura, al cap de poc passava per davant del safareig el sergent de la "remonta" al·ludit a la conversa.

—Mireu, mireu, ara passa aquell mal parit del sergent!

La Carmeta el va albirar i, recordant aquella dita que "hablando del tirano de Roma, la cabeza asoma", donant gràcies a Déu per la providència, agafà el picador,

va sortir del safareig a escometre'l: el va engrapar pel corretjam que li creuava l'esquena tan fortament que el va fer giravoltar com un ninot: ja el va tenir de cara. Molt ben educada, la Carmeta va emprar el castellà que sabia, que era molt poc, per dir-li:

—“ ¡Oye tú, poca suelta! ¿Por qué tienes que estobar a los po-

bres soldados, eh? ¿Que te pienes que eres un valiente o qué? ¿Porque llevas una mierda de galones?...”

Les sacsejades de la Carmeta van acabar tirant per terra corretjam i pistola, i en ajupir-se per collir-ho, la Carmeta les hi va mesurar amb el picador, fins que el “sargento”, escapant del furor de la Carmeta, va córrer fins a la

caserna de la guàrdia civil a donar-ne part. Unes quantes hores més tard, els mossos d'esquadra de Torelló la van acompanyar a l'Ajuntament. Ella satisfeta, perquè s'havia pogut esbravar.

Miquel Adillón

LES COMARQUES, ASSIGNATURA PENDENT

La qüestió comarcal és un dels eixos històrics del catalanisme. La reivindicació del reconeixement de la comarca com a unitat territorial bàsica ha rebut sempre les més àmplies coincidències entre les forces polítiques catalanes. Amb tot, el seu reiterat ajornament n'ha fet ja una fonamental assignatura pendent de l'autonomia. A cinc anys del restabliment provisional de la Generalitat i a més de tres d'haver entrat en funcionament l'Estatut de 1979, cal parlar d'una certa frustració comarcal i d'un grau no gens menyspreable de confusió.

D'un temps ençà, ens hem acostumat a tractar la realitat de Catalunya prenent com a referència la divisió territorial de 1936, malgrat que les seves nou vegueries o regions i les seves trenta-vuit comarques no tinguin cap mena de virtualitat jurídica ni política. La via oficial es continua regint pel patró centralista de les províncies. “Catalunya en xifres/2”, per exemple, publicació recent del Consorci d'Informació i de Documentació de Catalunya, no dona cap de les seves dades estadístiques a nivell de comarques. La sorpresa, desagradable sens dubte, d'aquesta insuficiència ha d'anar seguida obligadament de la seva acceptació per l'explicació lògica de la manca d'informació bàsica adequada.

De sempre, la formulació del gran tema comarcal ha sofert el vici d'origen de l'absència d'un mapa comarcal històric. La comarca, com a marc de referència territorial de la vida interior del microcosmos català, és un concepte relativament modern, desprovist de la necessària precisió geogràfica, però carregat de significació per a la consciència col·lectiva. Per aquesta raó, la ponència nomenada per la

Generalitat republicana, sota la presència efectiva de Pau Vila, va optar per dir del seu treball divisió territorial i no pas divisió comarcal.

L'encàrrec d'ara fa mig segle a l'equip interdisciplinari encapçalat pel pare de la moderna geografia catalana, consistia a establir una divisió territorial operativa per al govern i l'administració interiors de Catalunya, prenent com a base la tradicional estructura comarcal del país. Algunes comarques històriques varen quedar integrades en altres de més grans —Banyoles en el Gironès, Lluçanès a Osona, Segarra amb porcions a Anoia i Conca de Barberà i Moianès repartit entre Bages, Osona i Vallès Occidental—, mentre que altres foren subdividides, com els dos Vallès —Occidental i Oriental—, els dos Empordà —Alt i Baix—, els dos Pallars —Jussà i Sobirà—, els tres Camp —Tarragonès, Alt Camp i Baix Camp— i els tres Penedès —Alt, Baix i Garraf—, per citar els casos més evidents i significatius.

L'irredentisme comarcal que s'ha anat manifestant arreu no té, per tant, una base sòlida des del punt de vista polític-administratiu, bé que sigui perfectament comprensible des del de la identitat històrica. La tradicional identificació de la reivindicació comarcal amb la de l'autonomia catalana i l'absència d'un mapa bàsic i precís de les comarques històriques i els seus límits, fan que tot planejament de futur, com ja va passar fa mig segle, rellisqui sobre el terreny bellugadís dels sentiments de grups petits i localitzats, però comprensibles i legítims, d'insatisfacció col·lectiva.

Les profundes transformacions sòcio-econòmiques i demogràfiques dels darrers temps han accentuat el

sentiment comarcalista, en especial a les comarques en regressió absoluta o relativa, alhora que desdibuixaven les línies de demarcació —concepte que Pau Vila i els seus companys quasi preferien al de la comarca per a divisió de 1936— en les àrees de gran desenvolupament. La reserva que fins ara ha imperat sobre els possibles criteris per a una revisió del tema, tant a l'administració autonòmica com als partits polítics, contrasta en canvi amb l'actiu debat públic mantingut per especialistes diversos en els darrers anys seixanta i els primers setanta.

Es ben cert que aquests darrers temps hi ha hagut algunes aportacions especialitzades i valuoses per a la formulació de criteris per a una nova divisió comarcal, sobre la base rica i indiscutible de la ponència republicana. Malgrat tot, hi ha hagut una llarga pausa, a l'espera, potser, que les institucions d'autogovern prenguessin la tan desitjada iniciativa. El Parlament de Catalunya va fixar a l'inici de la seva legislatura la divisió territorial com una de les lleis bàsiques. Fins fa molt pocs dies no hi ha hagut per part del Consell Executiu, a punt d'iniciar el seu darrer any de mandat, la tramesa a la cambra legislativa catalana d'un projecte de comarcalització.

Al marge del joc polític concret entre els partits que aquest projecte pugui suscitar —les eleccions municipals, a més a més, són a la cantonada—, des d'una perspectiva més general hi ha una parell d'aspectes a subratllar amb sorpresa. Primer, que el projecte d'Organització Comarcal de Catalunya es separa de la necessària revisió de la divisió administrativa provincial vigent. La comarca, així, es planteja únicament com un organisme supramunicipal.